

נון יהושע", כל הפרשה כולה — על אחת כמה וכמה שאי אפשר לעקרה.

"ונקיתי מפשע רב", אמר לפניו: רבונו של עולם, מחול לי על אותו עון כולו!

אמר לו הקדוש ברוך הוא: כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו: "היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה, אם יחלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונה, כן הבא על אשת רעהו, לא ינקה כל הנגע בה".

אמר ליה: כל הכי נטרד החווא גברא [כלומר, האם אטרד מן העולם, ולא ימחל לי העון]?

אמר לו: קבל עליך יסורין — וימחל לך העון.

קבל עליו דוד יסורין.

אמר רב יהודה אמר רב: ששה חדשים נצטרע דוד, ונסתלקה הימנו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין⁽⁸¹²⁾.

מנין לנו שנצטרע —

דכתיב: "תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין". הרי שהיה צריך לטהרת אזוב כמצורע.

נסתלקה הימנו שכינה —

דכתיב: "השיבה לי ששון ישעך, ורוח נדיבה תסמכני". מכלל שנסתלקה ממנו שכינה, וביקש שישוב אליו הששון, ועל ידי כך

תשוב אליו השראת השכינה.

ופרשו ממנו סנהדרין —

דכתיב: "ישובו לי יראיך וגו'". מכלל שפירשו ממנו.

שנמשכה צרעתו ששה חדשים — מנלן?

דכתיב: "והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה, בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלוש שנים".

ובמקום אחר כתיב: "בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים וגו'". והני ששה חדשים שהוזכרו כאן — לא קחשיב [לא הוזכרו] במקרא הראשון. שמע מינה — שנצטרע ששה חדשים, ולא היתה באותן חדשים מלכותו שלמה.

אמר לפניו דוד, לאחר שקיבל היסורין: רבונו של עולם, מחול לי על אותו עון.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: מחול לך.

אמר לו דוד: "עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבשו כי אתה ה' עזרתני ונחמתני!" עשה אות שיראו כולם שנמחל לי עוונתי!

אמר ליה: בחיידך — איני מודיע שנמחל עוונך. אבל אני מודיע זאת בחיי שלמה בנך.

והיכן הודיע זאת הקדוש ברוך הוא?

בשעה שבנה שלמה את בית המקדש, ביקש להכניס את הארון לבית קדשי הקדשים.

ממנו סנהדרין, כדין מצורע, ש"טמא טמא יקרא". מהרש"א, עיי"ש.

ובעיון יעקב כתב, שנסתלקה ממנו שכינה כי המצורע משתלח חוץ למחנה שכינה. וכיון

812. והטעם שנצטרע, כי איתא במס' ערכין שנגעים באים על גילוי ערות. והטעם שנסתלקה ממנו שכינה כי אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה, ודוד היה אז בדאגה ובצער. ופירשו

דבקו שערים זה בזה, ולא רצו להפתח (813).

העון.

אמר שלמה עשרים וארבעה רננות (814) — ולא נענה.

גחזי — מנין לנו שאין לו חלק לעולם הבא?

אמר: "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד מי זה מלך הכבוד ה' עזו ונבור ה' גבור מלחמה". ונאמר: "שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו'" — ולא נענה.

דכתיב: "וילך אלישע דמשק", ויבא אלישע. להיבא אזל [לאן הלך]? (815)

אמר רבי יוחנן: שהלך לחזיר את גחזי בת שובה. ולא חזר.

כיון שאמר: "ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך", שהזכיר את חסדי דוד אביו — מיד נענה.

אמר לו לגחזי: חזור בך!

באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה [הושחרו פניהם כשולי הקדירה, שהם שחורים] מחמת בושתם, וידעו כל ישראל, שמחל לו הקדוש ברוך הוא לדוד על אותו

אמר לו: כך מקובלני ממך: החוטא ומחטיא את הרבים — אין מספיקין בידו לעשות תשובה (816).

מאי עבד [מה עשה] גחזי?

שמתחילים בלשון צעקה או שועה או תפילה או תחינה, וכיוצא באלו. ורש"י במס' שבת [ל א] כתב, דהיינו כ"ד לשונות רינה ותחינה דאיתא בתפלת שלמה.

שנסתלקה ממנו, שוב לא אסיק שמעתתא אליבא דהלכתא [שקודם לכן היתה הלכה כמותו בכל מקום, כדאמרין לעיל], ולכן פירשו ממנו סנהדרין.

815. כתב המהרש"א, שאין מקרא כזה "וילך אלישע דמשק". וגם אין מובן שאלת הגמרא: להיכן אזל? הרי כתוב שהלך לדמשק! אלא הכוונה לפסוק "ויבוא אלישע דמשק", שלא נאמר לפני כן שהלך לשם, כדרך הכתובים [כמו "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"]. משמע שלא הלך לשם כדי לבשר את חזאל שבן הדד ימות מחליו, כפי שמפורש באותה פרשה, אלא לסיבה אחרת הלך. ואגב שהיה שם, שלח אליו מלך ארם את חזאל. וזהו ששואלת הגמרא: להיכן אזל, לאיזה צורך הלך לשם?

813. כאן משמע שמצד גודל הפתח היו יכולים להכניס את הארון, אלא שדבקו שערים זה בזה. והכי איתא בכמה מדרשים. אבל במדרש תנחומא [שמות אות ו, וכן איתא בילקוט שמעוני תהלים תרצ"ט בשינוי מעט] איתא, שהארון היה עשר אמות, והיות ופתח קדש הקדשים היה אף הוא עשר אמות, ועוד, שהיו צריכים להכנס גם נושאי הארון, לא יכול היה להכניסו. מה עשה שלמה, הלך והביא ארונו של דוד אביו, והיה מתפלל וכו'. עיי"ש.

ועיי' ביפת תאר [הובא בענף יוסף] מה שכתב בזה.

816. רש"י במס' אבות [פרק ה' משנה י"ח] פירש הטעם, כדי שלא יהיה הוא בגן עדן,

814. ביד רמה כתב, דהיינו כל המזמורים

מקרבבת (818).

לא כאלישע, שדחפו לגחזי בשתי ידיו, גם בשמאל וגם בימין [השמטת הצנזורה: ולא כיהושע בן פרחיא, שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו].

גחזי — מנין לנו שדחפו אלישע בשתי ידיו?

דכתיב לאחר שריפא אלישע את נעמן מצרעתו, שרצה לתת לאלישע מנחה, ואלישע סירב. ולאחר מכן בא גיחזי אל נעמן, ושיקר ואמר שאלישע שלחו שיקח ממנו ככר כסף ושתי חליפות בגדים: "ויואמר נעמן: הואל וקח ככרים, ויפרץ בו, ויצר ככרים כסף וגו'". [הואל" — השבע לי שאכן אלישע שלחך. "ויפרץ בו" — הפציר בו גיחזי שיתן לו].

לאחר מכן, כשחזר גיחזי אל אלישע: "ויואמר אליו אלישע: מאין גחזי? ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה. ויאמר אליו: לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך, העת לקחת את הכסף ולקחת בנדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות" (819). [לא לבי הלך וגו', היינו, וכי אתה חושב שלבי לא הלך עמך, וראה

איכא דאמרי: אכן שואבת [מגנט] תלה לחטאת ירבעם [עגלי העבודה זרה שעשה ירבעם], ועל ידי כך העמידה בין שמים לארץ (817). ובוזה החטיא את הרבים, שהאמינו שיש באותה עבודה זרה ממש, ועבודה.

ואיכא דאמרי: שם שמים חקק כפיה של העבודה זרה, ועל ידי כך היתה מכרזת ואומרת: "אנכי ה' אלקיך" ו"לא יהיה לך". וסברו השומעים שיש בה ממש, ועבודה.

ואיכא דאמרי: רבנן דחה מקמיה [דחה תלמידים מלפני אלישע]. שנאמר לאחר ששילח אלישע את גיחזי מלשמו: "ויואמר בני הנביאים אל אלישע: הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו". מכלל [משמע], דעד השתא לא הו צר [שעד עתה לא היה המקום צר].

והיינו מפני שעד עתה, כשהיה גיחזי משמש את אלישע, היה דוחה תלמידים מלמוד לפניו, ולכן היה המקום מספיק. ועתה, כשנסתלק מלפניו, באו תלמידים רבים, ונעשה המקום צר.

תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה — וימין

ותלמידיו בגיהנם.

והמהרש"א כתב, דהיינו משום שכל חטא בורא מלאך ורוח רע. והמחטיא את הרבים, כל הרוחות הרעות שנבראו מחטאן תלויין בו, והם עצמם מונעים ממנו התשובה. להיפך ממלאך טוב, שמסייע לאדם לדבר מצוה.

817. וכך עשה: ציפה את העגל בברזל מכאן ומכאן, והעמיד שתי אבנים שואבות בשני כתלים שמכאן ומכאן, ועל ידי כך העמיד את העגל

באזיר באמצע. יד רמה.

818. כתב ביד רמה, דהיינו שתהא מדת קירוב גדולה ממדת דחיה, ולכן נקט גבי קירוב ימין, וגבי דחיה — שמאל.

והמהרש"א כתב, שתלה הדחיה בשמאל והקירוב בימין, כי בכל מקום השמאל מרמז למדת הדין, והימין מרמז למדת הרחמים.

819. כי אין ראוי ליהנות מן הנס שלא במקום

כאשר נעמן הפך מרכבתו לקראתך ונתן לך?].

ויש לתמוה: מה זה שנאמר בפסוק: "ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן וגו'"? ומי שקל כולי האי וכי גיחזי נטל כל כך הרבה דברים? הרי רק כסף ובגדים הוא דשקל [הם הדברים שנטל]! (820)

אמר רבי יצחק: באותה שעה, היה אלישע יושב ודורש בענין שמונה שרצים.

נעמן שר צבא מלך ארם היה מצורע.

אמרה ליה ההיא רביתא דאישתבאי מארעא ישראל [אותה נערה שנשבתה מארץ ישראל]: אי אזלת לגבי אלישע — מסי לך [אם תלך אל אלישע — ירפא אותך מצרעתך].

כי אתא [כשבא] נעמן אל אלישע, אמר ליה אלישע: זיל [לך] טבול בירדן.

אמר ליה נעמן: אחוכי קא מחייבת בי [וכי אתה לועג לי], שאתה אומר שאתרפא על ידי טבילה בירדן!?

אמרי ליה הנחו דהוּו בהדיה [אמרו לו לנעמן אותם שהיו עמו]: מאי נפקא לך מינה? זיל נסי [מה אכפת לך, לך נסה את הדבר].

אזל וטבל בירדנא — ואיתסי [הלך נעמן וטבל בירדן — ונתרפא מצרעתו].

אתא, אייתי ליה כל הני דנקיט — לא צבי לקבולי מיניה [בא נעמן, והביא את כל מה שהיה עמו אל אלישע, לתת לו מתנה, ולא רצה אלישע לקבל ממנו דבר].

גיחזי איפטר מקמיה אלישע [יצא מלפני אלישע], אזל שקל מאי דשקל [הלך ונטל מנעמן מה שנטל], ואפקיד [והפקיד את מה שנטל במקום כלשהו, כדי שלא ידע אלישע על כך].

כי אתא [כשחזר גיחזי אל אלישע], חזייה אלישע לצרעת, דהוה פרחא עלויה רישיה [ראה אלישע צרעת פורחת על ראשו].

אמר ליה אלישע: רשע! הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים. ולכן נקט כל אותם דברים: הכסף, בגדים, זיתים, כרמים, צאן, בקר, עבדים ושפחות, לומר: סבור אתה לקנות כל אותם דברים בשכר שמונה שרצים (821).

וסיים הכתוב, שאמר לו אלישע: "וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם, ויצא מלפניו מצרע כשלג". וזהו שדחאו מלפניו בשתי ידיים (822).

וזהו שנאמר להלן: "וארבעה אנשים היו מצרעים פתח השער". אמר רבי יוחנן: אותם

הדחק. מפרשים.

820. עיי' במפרשים שם, שפירשו שכך אמר לו אלישע: אפילו אם היה נעמן רוצה ליתן לך כל כך הרבה, לא היה לך ליטול.

821. המהרש"א מבאר, שאותם שמונה דברים,

היינו שלקח גיחזי מנעמן כל כך הרבה כסף, עד שיכול לקנות כל אותם דברים. ואמר לו אלישע, שהזמין לו הקדוש ברוך הוא כל הכסף הזה, כדי שיקבל בעולם הזה שכר לימוד תורה של שמונה שרצים. עיי"ש.

822. והיינו, שעל ידי שקללו בצרעת, צריך היה

ארבעה מצורעים הם גחזי ושלשה בניו⁽⁸²³⁾.

[השמטת הצנזורה: יהושע בן פרחיה שדחה בשתי ידיו — מאי היא?]

בדקמלינהו ינאי מלכא לרבנן [כשהרג ינאי המלך את החכמים], אזל יהושע בן פרחיה וישו [שהיה תלמידו] לאלכסנדריא של מצרים.

כי הוה שלמא [כשחזר והיה שלום בין ינאי לחכמים, ולא היתה סכנה לחכמים להיות בארץ ישראל], שלח ליה שמעון בן שטח [הוא היה אח אשתו של ינאי, ולא ברח]: מיני [ממני] ירושלים עיר הקדש ליכי [אליך] אלכסנדריה של מצרים: אחותי! בעלי [היינו יהושע בן פרחיה] שרוי בתוכך, ואנכי יושבת ושוממה [והרי זה כאילו אני יושבת אלמנה ושוממה].

קם רבי יהושע בן פרחיה ואתא. ואתרמי ליה ההוא אושפיזא [נזדמנה לו אכסניה אחת בדרך], עבדו ליה יקרא טובא [ועשו לו שם כבוד גדול].

אמר רבי יהושע: כמה יפה אכסניא זו. ונתכוין לומר שנאה במעשיה.

סבר ישו שנתכוין רבי יהושע לומר שבעלת האכסניא נאה, ולכן אמר ליה לרבי יהושע:

רבי, עיניה טרוטות [עגולות⁽⁸²⁴⁾]:!

אמר ליה: רשע! בכך אתה עוסק?

אפיך ארבע מאה שיפורי — ושמתיה [הוציא ארבע מאות שופרות — ונידהו].

אתא לקמיה כמה זימנין [בא ישו לפני רבי יהושע כמה פעמים], ואמר ליה: קבלן [קבל אותי שוב]!

לא הוי קא משגח ביה [לא היה רבי יהושע משגיח בדבריו].

יומא חד, הוה קא קרי קריאת שמע [יום אחד היה רבי יהושע קורא קריאת שמע]. ובאותו זמן אתא ישו לקמיה [בא ישו לפניו].

סבר לקבולי [סבר רבי יהושע באותה שעה לקבלו בתשובה], אחוי ליה בידיה [ועשה לו תנועה בידו, שימתין עד שיסיים].

אבל הוא, ישו, טעה בדבר, וסבר: מידחא דחי לי [בתנועת יד זו הוא מסמן ששוב הוא דוחה אותי מלפניו].

אזל [הלך ישו], זקף לבינתא [הרים לבינה על צידה], והשתחוו לה.

אמר ליה רבי יהושע: הדר בך [חזור בך]!

אלא על כרחך שמילת "היו" משתייכת ל"מצורעים". והיינו שהיתה לאותם ארבעה מצורעים הויה אחת, שנצטרעו על ידי קללת אלישע.

824. כך פירש רש"י. ובערוך כתב: שעפעפיו סגורות, ואינן פתוחות אלא מעט.

גיחזי להבדל מעתה והלאה מבני אדם, ואין לך ריחוק גדול מזה. שאילו קללו בעונש אחר, לא היה הולך מאצלו, והיה חוזר בתשובה [ענף יוסף בשם ר"ף במס' סוטה].

823. כתב בכלי יקר, שלמד זה מדכתיב: "היו מצורעים פתח השער". שהיה לו לכתוב "וארבעה אנשים מצורעים היו פתח השער"!

המקרא: "אשר ימות בו". והיינו שלשה חלאים: "חלה", "חליו", "אשר ימות בו".

עד זמנו של אברהם לא היה זקנה [לא היו סימני זיקנה באדם], אלא כשהגיע זמנו של אדם למות — היה מיד מת. ולפיכך, לא היה ניכר מי זקן ומי צעיר.

והיות וקלסתר פניו של יצחק היה כשל אברהם⁽⁸²⁷⁾, כל דחזי לאברהם, אמר: האי יצחק. וכל דחזי ליצחק, אמר: האי אברהם [כל מי שראה את אברהם, טעה ואמר שזה יצחק, ולהיפך].

בעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה [ביקש אברהם רחמים שתבוא עליו זקנה]⁽⁸²⁸⁾, ובאה עליו. **שנאמר: "ואברהם זקן בא בימים"**⁽⁸²⁹⁾.

עד זמנו של יעקב לא הוה חולשא [לא היו מחלות]. והיות וכך, לא היה אדם יודע שהוא עומד למות, ולא היה יכול לקרוא לבניו שיבואו כל אחד ממקומו, להיות עליו בשעת מיתה.

בעא רחמי [ביקש יעקב רחמים] — והוה חולשא [ונהיתה מחלה]. **שנאמר: "ויאמר ליוסף הנה אביך חלה"**. שעל ידי ששמע שאביו חולה, ידע שעליו לבוא לבקרו, כדי

אמר ליה: כך מקובלני ממך: כל החוטא ומחטיא את הרבים — אין מפיקין בידו לעשות תשובה⁽⁸²⁵⁾.

ואמר מר: ישו כישף והסית והדיח את ישראל⁽⁸²⁶⁾. עד כאן השמטת הצנזורה].

תניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר: יצר, תינוק, ואשה, תהא שמאל דוחה אותם — וימין מקרבת.

יצר — לא ירחיקנו לגמרי ממנו. שאם כן, ממעט ישיבת עולם. ומצד שני, לא יקרבו לגמרי. שאם כן, יבוא לידי איסור, כי לא יוכל לכבוש יצרו מדבר עבירה.

תינוק ואשה — דעתם קלה. אם יקרבו בשתי ידיו ולא ייסרם, יצאו לתרבות רעה. ואם ירחיקם לגמרי, יטרדם מן העולם.

תנו רבנן: שלשה חלאים חלה אלישע:

אחד — על שגירה דובים בתינוקות.

ואחד — על שדחפו לגחזי בשתי ידים.

ואחד — החולי שמת בו.

שנאמר: "ואלישע חלה את חליו וגו'" [וסוף

828. במדרש תנחומא [חיי שרה א'] איתא: אמר אברהם, רבונו של עולם, צריך אתה להפריש בין

אב לבן ובין נער לזקן, שיתכבד הנער בוקן. אמר לו הקב"ה, חייך ממך אני מתחיל. הלך ולן באותו הלילה ועמד בבקר. כיון שעמד ראה שהלבין שער ראשו וזקנו וכו'.

829. הקשה המהרש"א [במס' בבא מציעא פז

825. והיינו כדי שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם.

826. ואשמועינן שלא טוב עשה יהושע בן פרחיה שדחאו בשתי ידים, שהרי גרם לו להסית ולהדיח את ישראל. יד רמה.

827. כדאיתא ברש"י על החומש [בראשית כה יט, ד"ה אברהם הוליד]. עיי"ש.

שיצוה קודם מיתה.

עד אלישע, לא הוה איניש חליש המיתפח [לא היה אדם חולה שנתרפא], אלא, כשחלה אדם — תמיד מת מאותו חולי. ואתא אלישע ובעא רחמי — ואיתפח [בא אלישע וביקש רחמים — ונתרפא]. שנאמר: "ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו". משמע, שהיה חולי אחר שלא מת ממנו, אלא נתרפא.

מתניתין

דור המבול — אין להם חלק לעולם הבא, ואין עומדין בדין. שנאמר: "לא ידון רוחי באדם לעלם". וכך נדרש המקרא: שאין להם לא דין, שאינם עומדים לדין [וזהו "לא ידון"], ולא רוח להיות עם הצדיקים שיש להם חלק [וזהו "רוחי"]⁽⁸³⁰⁾.

דור הפלגה — אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "ויפץ ה' אתם משם על פני כל

הארץ". וכך דורשים את המקרא: "ויפץ ה' אתם" — בעולם הזה. "ומשם הפיצם ה'" — לעולם הבא⁽⁸³¹⁾.

אנשי סדום — אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאד". וכך נדרש המקרא: "רעים" — בעולם הזה. "וחטאים" — לעולם הבא. אבל הם עומדין בדין⁽⁸³²⁾.

רבי נחמיה אומר: אלו ואלו, גם אנשי דור המבול, וגם אנשי סדום — אין עומדין בדין. שנאמר: "על כן לא יקמו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים". וכך נדרש המקרא: "על כן לא יקמו רשעים במשפט" — זה דור המבול [שנאמר בהם: "כי רבה רעת האדם"]. "וחטאים בעדת צדיקים" — אלו אנשי סדום [שנאמר בהם: "רעים וחטאים"].

אמרו לו לרבי נחמיה: אכן משמע מפסוק זה שאנשי סדום אינם עומדין בעדת צדיקים, אבל עומדין הם לדין בעדת רשעים.

לגופם לחיות לעולם. וכיון שאין רוחם שבה לגוף, נמצא שאין עומדין לדין. שאין הנפש והגוף נדונין אלא כאחד, כפי שהיו בשעת קלקולן. והטעם שאין עומדין לדין, לפי שדיין בעונש שקיבלו בעולם הזה, שהביא הקב"ה עליהם את המבול.

831. שאם לא כן, לשם מה נאמר "ומשם הפיצם", הרי כבר כתוב "ויפץ ה' אתם!" מזרחי.

832. כתב ביד רמה, דהיינו משום שהרכבו להרשיע יותר מדור המבול, ולכן לא היה די בעונש הפיכת סדום.

א], הרי מצינו כבר כמה פעמים במקרא שנאמר לשון זקנה, כמו "ואבינו זקן", "מנער ועד זקן", וכן בעוד מקומות!

וביאר, שזה ודאי שהיתה כבר קודם לכן זקנה בשנים, וזהו שנקט הכתוב באותם מקומות לשון זקנה. אבל סימנין זקנה לא היו. ועל זה ביקש אברהם רחמים, ועשה הקדוש ברוך הוא בקשתו. וילפינן לה מ"ואברהם זקן וגו'", כי הרי נאמר כבר קודם לידת יצחק "ואדוני זקן", "ואברהם ושרה זקנים", ומה בא פסוק זה ללמדנו? אלא על כרחך שעתה התחדש ענין סימני זקנה.

830. כך כתב רש"י. וביד רמה כתב, ש"לא ידון רוחי באדם לעלם" היינו שלא תשוב רוחם